

»DAR IDEJE«

INOVATIVNI PROGRAM VDC AJDOVŠČINA–VIPAVA

UVOD

Varstveno-delovni center Ajdovščina–Vipava deluje popolnoma samostojno kot javni zavod od 1. 1. 2007 in je eden najmlajših tovrstnih centrov v Sloveniji. Sestavljen je iz varstveno-delovnega centra Ajdovščina, ki deluje že od leta 1983, in varstveno-delovnega centra Vipava, ki je bil ustanovljen leta 2003 pod okriljem centra za socialno delo v Ajdovščini.

Leto 2006 je bilo leto priprav na formalne organizacijske spremembe, leto 2007 pa je prvo leto samostojnosti in oblikovanja življenja v novih dimenzijah.

Še vedno se bo nadaljevala skupna hoja po poti, kjer varovanci in delavci kot osebe potujejo k istemu cilju. Program dela je oblikovan tako, da varovanci skupaj z zaposlenimi kvalitetno preživljajo čas, ki je namenjen delu in aktivnostim.

Osnovno poslanstvo, ki se uresničuje v naši ustanovi, je pomoč osebam, ki so duševno in telesno ovirane, da živijo polno življenje v skupnosti.

Filozofija, ki se uresničuje v ustanovi, je spoštovanje sočloveka in vseh vrednot, ki oblikujejo človečnost – sodelovanje, solidarnost, delavnost, redoljubnost, olikanost, samouresničevanje in samopreseganje.

Vizija naše ustanove je ustvarjati zadovoljstvo in dobro vzdušje v skupnosti varovancev in zaposlenih. Enako pomembno je kvalitetno opravljanje storitev, podpiranje varovancev v njihovem razvoju, medsebojno sodelovanje v ustanovi in z okoljem in razvijanje kot učeča se organizacija.

Osnovni cilj izvajanja naših programov se kaže v podpiranju varovancev na poti v samostojnost, moč in svobodno izbiro.

Namen izvajanja programov v praksi je pomoč varovancem pri ohranjanju njihovih sposobnosti, razvijanju njihovih spretnosti in uresničevanju odgovornosti do sebe in drugih (Hočevar 2007: 7–8).

DEJAVNOST VDC AJDOVŠČINA–VIPAVA

Dejavnost ustanove je izvajanje osnovnega standardnega programa, ki zajema varstvo, vodenje in zaposlitev pod posebnimi pogoji; pri nas temelji na ustvarjanju lastnih izdelkov in na proizvodnem delu. Izvajamo tudi 18 nadstandardnih programov, ki dopolnjujejo osnovno dejavnost ter poživijo delo in življenje v ustanovi.

Pri delu uporabljamo različne metode. Delo s posameznikom pomeni pomoč posamezniku pri razvijanju njegove osebnosti in čim boljšem funkcioniranju v vsakdanjem življenju in v ustanovi. Obenem podpiramo razvijanje osebnih spretnosti, talentov in ustvarjalnih zmožnosti. Varovancem, ki so različno telesno ovirani, poskušamo poiskati vsaj eno ustrezno fazo dela ali faze dela prilagoditi njihovim zmožnostim. Pri posameznikih, ki imajo več spretnosti za fizično delo, je pozornost namenjena kvantiteti in kvaliteti opravljenega zaposlitvenega dela. Pri ustvarjalnih posameznikih spodbujamo razvoj ustvarjalnosti in estetskega čuta.

Delo s skupino se uresničuje po principih skupinske dinamike. Varovancem je omogočeno, da izrazijo svoje in skupne potrebe, želje in

pričakovanja v skupini. Na skupnih sestankih varovanci soodločajo o vprašanih povezanih z delom in življenjem v posamezni enoti. O tem potekajo stalni dogovori in usklajevanja.

S psihosocialno terapijo je mišljena pomoč in osebna podpora posamezniku, ki se znajde v različnih življenjskih težavah in stiskah.

V procesu krepitev moči izvajamo individualne načrte z metodo individualnega načrtovanja. Hkrati s tem procesom spodbujamo tudi zagovornišvo, izražanje skupnih in posameznih potreb in problemov in dajanje predlogov za njihovo reševanje.

Pri delu s posameznikom uporabljamo tudi načine systemskega ravnanja za razvoj socialne osebnosti varovanca. Posamezen varovanec in skupina pripadata raznim drugim sistemom (družina, center CUIO, skupina institucionalnega varstva odraslih, bivalna skupnost, vaška skupnost, društva idr.), ki tudi vplivajo na način njihovega življenja.

Samozagovornišvo se uresničuje na osebni ravni z individualnimi pogovori in z individualnim načrtovanjem, na skupni ravni pa na sestankih in v pogovorih (Hočevar 2005: 4–5).

Za osnovno funkcioniranje skupinskega dela in življenja imamo dogovorjena in napisana pravila: hišni in dnevni red, organizacijska pravila in listo pravic in dolžnosti varovancev. Vsak na novo sprejeti varovanec je z njimi seznanjen. Osnovna pravila so:

- točno prihajanje in odhajanje s skupino ali samostojno na zaposlitvene aktivnosti
- zapuščanje zaposlitvenega mesta le ob utemeljenem razlogu
- čas za malico in kosilo je določen v dnevnem redu enot
- med časom zaposlitve varovanci praviloma ne opravljajo privatnih zadev, obiskov
- mobilni telefoni se uporabljajo obzirno
- vsak varovanec po opravljenem delu po svojih močeh pospravi svoj delovni prostor.

Prizadevanje vseh v ustanovi je usmerjeno k spoštovanju sočloveka in njegovega dostojanstva, v uresničevanje vrednot, ki oblikujejo človečnost, in v osebno rast v medsebojnih odnosih. Kot pomoč pri uresničevanju vrednot uporabljamo etični kodeks za delavce v

socialnem varstvu, osnovni bonton kulturnega obnašanja, načela resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva in strateška izhodišča VDC Ajdovščina–Vipava od leta 2007–2010.

PROGRAM DELA IN ŽIVLJENJA

V obe enoti VDC skupaj je vključenih 59 varovancev. V opisu nadstandardnega programa »Dar ideje« se bomo osredotočili na enoto Vipava. Vanjo je vključenih 21 varovancev, med njimi je 14 tudi gibalno oviranih, zato potrebujejo stalno pomoč pri negi, higienskih potrebah, hranjenju in oblačenju. Za izvajanje dejavnosti v enoti Vipava skrbi pet zaposlenih.

Varovanci prihajajo v VDC na različne načine. Tisti, ki so nastanjeni v centru invalidnih otrok v Vipavi, prihajajo v VDC peš s spremljevalci, iz bivalne enote se vozijo s kombijem VDC-ja, domačine iz bližnje okolice pa vozijo starši oziroma hodijo sami peš.

Naš delovni čas traja od 7. od 15. ure. Zapolnjen je z individualnim in skupinskim delom, ustvarjanjem in interesnimi dejavnostmi. Med aktivnostmi si vzamemo čas za malico, kosilo in za čiščenje delovnih površin in prostorov. Da si delo lažje organiziramo, imamo izdelan tedenski program dela in življenja.

Poleg naštetih aktivnosti se skupno povese limo ob rojstnih dnevih, ob praznovanju obletnic in drugih prireditvah. Vse to pripomore k boljšemu počutju varovancev in zaposlenih.

Izdelan imamo tudi letni program zaposlitve pod posebnimi pogoji, ki ima poudarek na ustvarjalnem izdelovanju lastnih izdelkov in del po naročilu in na individualnih ustvarjalnih aktivnostih. Varovanci sami prodajajo izdelke v bližnjem trgovskem centru Fama v Vipavi, v centru Mercator v Ajdovščini in na vseh bližnjih prireditvah. Na leto izdelamo okrog 50 vrst različnih izdelkov iz lesa, gline, svile, blaga, papirja itn. – okrog 6.000 unikatnih prodajnih artiklov. Ker so posamezniki različno telesno in duševno ovirani, se ustvarjalne aktivnosti izvajajo z spodbudo zaposlenih glede na talente, interese, spretnosti in zmožnosti fine ročne motorike.

Ohranjanje in razvijanje sožitja v skupini je eno od temeljnih načel ustanove. Usmerjeno je v oblikovanje pristnih in iskrenih odnosov in se uresničuje na različne načine – z izražanjem osebnih misli, čustev, želja, potreb, s poslušanjem in vživljanjem v drugega, z medsebojnim sodelovanjem in pomočjo, z upoštevanjem vseh članov skupine in s primernim navezovanjem stikov z drugimi ljudmi.

Pri razvijanju celostne osebnosti varovancem individualno ponudimo osebno pomoč v obliki vodenja, svetovanja in podpore. Pri tem upoštevamo vse človekove razsežnosti. Izvajamo pa tudi metodo socialnega dela s posameznikom za pomoč pri reševanju težav in stisk. Pri razvoju duševne razsežnosti dajemo poudarek na čustveno razsežnost. Zadovoljujemo potrebe po varnosti, sprejetosti in pripadnosti. Ustrezno prepoznavamo in izražamo pozitivna oziroma negativna čustva. Učimo se sproščanja čustvenih napetosti in preusmerjanja v ustrezne aktivnosti. Poudarek dajemo razvoju doživljanja pozitivnih čustev prijateljstva, ljubezni, simpatije in veselja. Med drugim razvijamo tudi realno samopodobo in realen uvid v svoje sposobnosti.

Za razvoj osebne odgovornosti je pomembno preseganje samega sebe in skrb za potrebe drugega. Pričakujemo spoštovanje dnevnega in hišnega reda in organizacijskih pravil. Spodbujamo samoiniciativno opravljanje vsakodnevnih delovnih opravil. Varovanci morajo skrbeti za osebno urejenost, redoljubnost in razvijanje higienskih navad.

Za utrjevanje posameznikove samozavesti je pomembno iskanje primernih zaposlitev in potrjevanje in izražanje samega sebe.

Z vsemi varovanci izvajamo letno zapisovanje in revidiranje individualnih načrtov za samostojnejše življenje, zapisovanje evalvacije in letni pogovor delavcev skupaj z varovancem na delovnem timu.

Namen zapisovanja načrtov je krepitev moči. Varovanec sam definira svoje potrebe za polno življenje in prevzema vpliv nad tem, kje bo živel, kaj bo delal in kdo ga bo podpiral pri razvoju samostojnosti. Pri posamezniku kot osebnosti je poudarjena njegova možnost

izbire. Namen samozagovornišva je v tem, da varovanci izražajo svoje in skupne potrebe in dajejo predloge za njihovo reševanje, zadovoljevanje in uresničitev.

Sodelovanje z družino varovancev oziroma s starši poteka stalno. Potrebno je zaradi skupnega dogovarjanja pri doseganju zastavljenih ciljev ali reševanju težav. Stiki s starši potekajo osebno s srečanjem, po telefonu ali ob skupnih sestankih. Tako se prepleta skupna skrb za vodenje njihovih otrok in za rast v njihovi samostojnosti. Srečanje s starši organiziramo vsako leto. Na njem jih seznanimo z delom in življenjem v VDC in s predpisi. Obenem je ta čas namenjen tudi druženju s pogovorom in klepetom.

Delo v skupnosti terja od vseh delavcev stalno medsebojno sodelovanje in usklajevanje. Vsak ponedeljek se delavci zberemo na sestanku delovne skupine, kjer poteka evalvacija dela preteklega tedna, dogovori o skupnem pristopu v odnosu do posameznih varovancev ali celotne skupine in iskanje najustreznejših strokovnih rešitev pri reševanju določene problematike. Obenem planiramo delo za tekoči teden.

SOCIALNA INTEGRACIJA

Varovance spodbujamo, da se vključujejo v razna društva in invalidske in dobrodelne organizacije. Sodelujejo tudi z občinskimi službami za odpravo arhitekturnih ovir za lažji dostop z invalidskimi vozički.

Varovanci se s pomočjo drugih oseb ali samostojno z osebno izbiro vključujejo v ožje okolje, v katerem živijo in delajo. S spoznavanjem širšega okolja si pridobivajo življenjske in kulturne izkušnje, ki jim pomagajo oblikovati osebnost. Sem sodijo ekskurzije in izleti, ki so organizirani nekajkrat na leto. Varovancem omogočimo tudi obisk kulturnih prireditev, udeležbo na raznih sejnih s prodajo, obisk razstav, koncertov in tekmovanj. Udeležujejo se športnih tekmovanj na lokalni, regijski in republiški ravni, ki jih organizira Specialna olimpiada Slovenije. Prek te organizacije se je ena varovanka lani udeležila tudi svetovnega

prvenstva v Šanghaju in si priborila dve srebrni medalji.

Vsako leto se varovanci skupaj z zaposlenimi udeležujemo letovanja na morju, ki ga združimo z »delavnicami za življenje«. Namen letovanja je skrb za zdravje in krepitev psihofizične kondicije varovancev in učenje novih veščin in spretnosti.

Velik poudarek dajemo vseživljenjskemu učenju, ki je namenjeno ohranjanju splošne razgledanosti. Uresničujemo ga s spremljanjem medijev, s sodelovanjem v vseh nadstandardnih programih, ki jih izvaja VDC, s pogovori na delovnih sestankih in z razvijanjem novih ustvarjalnih znanj.

NADSTANDARDNI INOVATIVNI PROGRAM »DAR IDEJE«

Zaradi gibalne oviranosti večine varovancev dajemo v VDC poudarek na izdelovanje lastnih unikatnih izdelkov. S stališča ustvarjanja novih idej je delo zahtevno, saj tržišče terja stalne spremembe. Potrebno je tudi neprestano učenje novih ustvarjalnih tehnik in razvijanje obstoječih. Sem sodijo razne likovne, oblikovalske in svojstvene veščine. Ustvarjanje je proces nenehnega iskanja in izpopolnjevanja. Kupci postajajo v poplavi širokih ponudb vedno zahtevnejši, obenem pa je tudi varovancem sprememba v procesu ustvarjanja zelo dobrodošla.

Z osvajanjem znanja v programu »Dar ideje« se izognemo dvema velikima ovirama:

- usposabljanje za pridobivanje novega praktičnega znanja je drago
- odsotnost zaposlenih zaradi učenja novih tehnik nas dodatno obremenjuje.

Zaradi tega smo iskali nove možnosti, da bi delavci skupaj z varovanci pridobivali nove ideje in veščine na način, ki bi bil za nas tudi časovno in cenovno najugodnejši. Iz tega razmišljanja se je rodilo naše novo vodilo: »Skupaj z varovanci ustvarjamo, skupaj se učimo, skupaj iščemo nove ideje!«

Grška beseda *idea* pomeni podoba, pojem. To je misel, pojem, duhovna predstava, domislek, osnutek. V idealistični filozofiji je ideja

miselno počelo kot prapodoba, pravzor vseh stvari in pojavov. V materialistični filozofiji pa so ideje sad človeškega mišljenja in odsev, zrcalna slika resničnosti. V filozofiji je torej ideja izvir česa ali pa že posledica česa. Če to prenesemo v praktično življenje v našem VDC, je lahko ideja izvir česa novega (ustvarjanje) ali posledica česa že obstoječega (poustvarjanje). Ideji je treba pustiti, da dozori.

Za ustvarjalno delovanje je osrednja faza intuicija, ko se človeku posveti in vzklikne: »Heureka, jo že imam!« Ustvarjalni človek »vidi v« situacijo, kar je »in-tuicija«. Kdo drug zaman gleda in ne vidi.

Intuicija je vir uskladiščenih informacij. Je neposredna in jo imenujemo šesti čut. Podzavestno dogajanje daleč presega zavestno umsko dejavnost posameznega človeka. Podzavest je vektorsko naravnana in globlja kot površinski razum ter deluje avtomatično brez zavestnega prizadevanja.

So ljudje, ki ne dajo prostora avtonomnemu delovanju podzavesti. Za superracionalista je podzavest iracionalnost. Ne dovoli, da bi kakšna ideja zorela v njegovi podzavesti, zato pa ne razodeva ustvarjalnosti.

Za umetniško in znanstveno ustvarjalnost je odločilna povezanost zavestne in podzavestne dejavnosti ali mišljenja. Oboje sestavlja celoto ustvarjalnega potenciala, ki nikoli v nobenem subjektu ni do konca izkoriščeno. V ustvarjalnem prizadevanju je ustvarjalec zajet ves z vsem svojim življenjem. Ustvarjalno delo je tako celostno, da ni nikoli osamljeno (Trstenjak 1981: 105–109).

Inovativni program »Dar ideje« je nadstandardni program v naši ustanovi in odgovor na ta iskanja. Pri izvajanju lastnega ustvarjalnega programa je dobro, da smo zaposleni usmerjeni v iskanje novih ustvarjalnih idej in v sebi dopustimo tudi delovanje podzavestnega mišljenja. Tudi zaposleni smo izvorno kot osebnosti različni ljudje z različnimi naravnimi talenti, vsi pa moramo biti usmerjeni v to, da razvijamo spretnosti. Pri pridobivanju novih idej moramo biti zgled našim varovancem. Kljub duševnim in telesnim oviram so lahko na tej razsežnosti prosti in svobodni. Mi jih lahko pri tem le

spodbujamo in motiviramo, da razvijajo svoje talente in osmišljajo svoje delo in življenje.

Svoje življenje osmišljamo, če živimo za kaj ali za koga. Življenje tako postane smiselno po delu in ljubezni (Frankl 1994: 151).

V praksi smo cilj tega programa opredelili kot potrebo po iskanju novih idej.

Osnovni cilj izvajanja programa »Dar ideje« je ta, da posamezni ustvarjalci iz okolice vsako leto darujejo naši ustanovi po deset idej za skupno kvalitetno ustvarjanje lastnih izdelkov. Šele po dveh letih izvajanja programa v praksi smo ugotovili, da nam program prinaša več, kot smo v začetku mislili ali pričakovali.

Namen programa je druženje z ustvarjalci iz okolja, integracije iz okolja, medsebojno bogatenje v odnosih in stikih, zastonjsko pridobivanje idej, večščin in znanja, rojevanje novih idej in izboljšanje kvalitete storitev v delovnem ustvarjalnem okolju.

VKLJUČEVANJE DAROVALCEV IDEJ IZ OKOLJA

Program »Dar ideje« izvajamo od januarja 2004 naprej, praviloma enkrat na mesec. Do sedaj podarjene ideje so bile prikaz izdelave domačega papirja, oblikovanje gline, šivanje s šivalnim strojem, oblikovanje z maso keramofix, aranžiranje glinenih in svilenih vrtnic, barvanje s folijskimi barvami, vezenje s križnim vbodom, učenje kvačkanja, marmoriranje pirhov, ustvarjanje s servietno tehniko, izdelovanje makrame vozlov, objasnitev značilnosti spominkov Vipavske doline (prilagoditev za turistično ponudbo), glasbena delavnica z igranjem na inštrumente in petjem, seznanjanje z umetniškimi stvaritvami Rima, seznanitev z delovanjem Rotary kluba iz Vipave, predavanje o simboliki velikonočnih pirhov, predstavitev življenja v Zambiji z diapozitivi, seznanitev s kapitanovim življenjem na ladji, seznanitev z življenjem vojaka v vojski, predstavitev aktivnosti policije v smislu ohranitve varnosti občanov, predavanje o ohranjanju zdravih zob, predavanje o letalstvu in izdelovanju ultralahkih letal, predstavitev planinstva in pohodništva, predavanje o zdravi prehrani,

predstavitev življenja v Nepalju z diapozitivi, opis turističnih znamenitosti Vipave, voden ogled Vipave in njenih kulturnih, naravnih in zgodovinskih znamenitosti, predstavitev rezbarja – življenjska zgodba, seznanitev z delom v knjižnici, nastop kantavtorice – predstavitev njenih pesmi in zabava.

Podarjene ideje dopolnjujejo praktično ustvarjalno znanje, širijo obzorje in popestrijo vsakdanjik. Darovalci idej so predvsem znanci ali prijatelji varovancev ali zaposlenih. Z vsakim darovalcem najprej dogovorimo o temi in datumu predstavitve in o potrebnih tehničnih pripomočkih. Materiale, ki jih darovalec potrebuje, prinese s seboj.

Ob sprejemu, ki navadno poteka v dnevnem prostoru, varovanci sedijo v krogu ali za projektorjem. Darovalec, varovanci in zaposleni se med seboj predstavijo, nato pa sledi ustvarjanje oziroma predstavitev določene teme. Ob koncu darovalca pogostimo, se mu zahvalimo in mu poklonimo unikatno darilce, ki je rezultat naše lastne ustvarjalnosti. Darovalci se pozneje vračajo k nam kot obiskovalci, gostje ali kupci.

Nadstandardni program »Dar ideje« poživijo delo in življenje v našem VDC. Prinaša nam druženje ob hkratnem usposabljanju in učenju vseh delujočih. Na podlagi praktičnih izkušenj in novih potreb bomo vanj vnašali spremembe, ki ga bodo ohranjale in nadgrajevale.

In končno: »Dar ideje« uresničuje socialno integracijo v nasprotnem smislu, kot smo je vajeni – »okolje« prihaja k nam.

Marija Kverh
marinka@vdcvipava.si

VIRI

- FRANKL, V. (1994), *Volja do smisla*. Celje: Mohorjeva družba.
- HOČEVAR, S. (2005), *Program dela in načrt dela*. Vipava: VDC Ajdovščina–Vipava (interno gradivo).
- (2007), *Strateška izhodišča VDC Ajdovščina–Vipava*. Vipava: VDC Ajdovščina–Vipava (interno gradivo).
- TRSTENJAK, F. (1981), *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.